

Lausunto

26.08.2022

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Opetus- ja kulttuuriministeriön ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi tunnistaa kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen merkityksen. Strategian keskeisiksi arvoiksi todetaan kestävyys, moninaisuus ja yhdenvertaisuus sekä vastuu kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja suojelusta tuleville sukupolville. Lähtökohtana strategiassa on monimuotoisen aineellisen, aineettoman ja digitaalisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen vaaliminen, kehittäminen ja hyödyntäminen koko yhteiskunnan voimavarana. Tavoitteena on, että kulttuuriperintöä arvostetaan ja sen suojelu ja vaaliminen on kaikkien yhteinen tehtävä. Visioksi 2030 asetetaan, että kulttuuriperinnön merkitys yhteiskunnan voimavarana on vahvistunut ja sen seurauksena ihmisten elämänlaatu parantunut: kulttuuriperintö toimii siltana ihmisten välillä ja tarjoaa ratkaisuja kestävänsä tulevaisuuden rakentamiselle. Edellä mainittuja lähestytään neljän tavoiteluvun kautta, joissa määritellään tavoitteet ja toimenpidelinjaukset.

Nämä strategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset jäävät kuitenkin aika abstraktille tasolle, joten strategian onnistunut jalkauttaminen vaatii ehdottomasti toimeenpanosuunnitelma laatimista yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Mikäli toimijoille asetetaan uusia tavoitteita tai jopa velvoitteita, resurssointi tulee turvata. Tavoitteet on asetettu vuoteen 2030, joka ajankohtana on oikeastaan aika lähellä huomioon ottaen, että erillisen toimeenpanosuunnitelman tekemistä vasta harkitaan. Esille nouseekin kysymys, voisiko asettaa hieman pidemmän aikavälin, esim. 2050.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Espoossa kulttuurin tulosityksikkö vastaa kaupungin kulttuuritarjonnasta ja kulttuurisesta profiilista sekä tulosityksikön vastuulla olevien vapaa-ajan palveluiden tuottamisesta. Kulttuurin tulosityksikön ja sen palvelualueiden tehtävänä on vahvistaa myönteistä kaupunkikuvaa ja ohjata kulttuurin hankkeita ja tapahtumia sekä säilyttää ja tallentaa kulttuuriperintöä tuleville sukupolville. Lisäksi tulosityksikön tehtäviin kuuluu alueellisten kulttuuripalveluiden ja vapaa-ajan palveluiden koordinointi sekä kuntalaisten tiedonhankinnan, itsensä kehittämisen ja harrastustoiminnan mahdollistaminen.

Tulosityksikköön kuuluu viisi palvelualueita, jotka ovat kaupunginkirjasto, kaupunginmuseo, kaupunginorkesteri, tapahtuma- ja kulttuuripalvelut ja kulttuurin yhteyspalvelut. Lisäksi tulosityksikkö koordinoi yhteistä viestintää ja tiedotusta, vastaa strategia- ja arviointityöstä sekä valmistelee kulttuurilautakunnan alaiset avustukset sekä yhteistyöperiaatteet kumppaneiden kanssa. Palvelualueista kaupunginmuseo, kaupunginorkesteri ja tapahtuma- ja kulttuuripalvelut kuuluvat taloushallinnollisesti samaan nettobudjettiin. Kaupunginkirjasto, kulttuurin yhteyspalvelut ja mm. avustukset ja viestintä ovat bruttobudjetoituja.

Espoossa kulttuurin tulevaisuuden linjaukset on kirjattu KulttuuriEspoo 2030 ohjelmaan (https://static.espoo.fi/cdn/ff/DMYAxPePcFK1aSMH53imvYtiLB0zj_KsP1hHpCqgEM/1650631166/public/2022-04/KulttuuriEspoo%202030_FI_p%C3%A4ivitetty%202022.pdf). KulttuuriEspoo 2030 hyödyntää kulttuurin ja taiteen näkökulmaa koko kaupungin tulevaisuuden linjaamisessa. Espoo-tarina asettaa kaupunkitasoiset tavoitteet, ja KulttuuriEspoo 2030 määrittelee keinoja, joilla niihin voidaan poikkihallinnollisesti vastata. Ohjelman uusi versio hyväksyttiin valtuustossa 24.1.2022. Keskeisiä teemoja ovat kestävä kehitys (ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen), saavutettavuus, innovaatiot, tasa-arvoa ja ihmisten mukaan ottaminen. KulttuuriEspoo 2030 tavoitteet ovat linjassa nyt lausunnolla olevan kulttuuriperintöstrategian kanssa.

Nyt lausunnolla olevan kulttuuriperintöstrategian tavoitteet ovat hyviä, osa hyvinkin kunnianhimoisia. Monet tavoitteista ja toimenpidelinjauksista jäävät kuitenkin toimialakohtaisesti vieläkin abstraktimmaksi kuin yleislinjauksina. Koska tavoitteet ja toimenpidelinjaukset ovat kirjattu ylätasolla, ehdotuksesta ei selviä miten tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamista mitataan, mistä lähtöarvoista lähdetään ja keiden vastuulle toimenpiteiden koordinointi tai toteuttaminen kuuluu. Nämä asiat on hyvä käsitellä tulevassa toimeenpanosuunnitelmassa.

Kommenttinne lukuun 5.1

Luku 5.1. on otsikoitu Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä. Strategisena tavoitteena on, että kulttuuriperinnön laaja yhteiskunnallinen merkitys on tunnistettu. Lisäksi korostetaan kulttuuriperinnön näkemistä yhteiskunnan yhteisenä voimavarana, johon kaikilla on oikeus. Tallennetun ja suojellun kulttuuriperinnön tulisi heijastaa yhteiskunnan moninaisuutta. Kunta-alan toimijan näkökulmasta hyvä ja tärkeä määrittely tehtävästä on kirjattu sivulle 27: "Moniarvoisessa yhteiskunnassa kulttuuriperintöalan toimijoilla on keskeinen rooli eri taustaisten yksilöiden ja ryhmien kulttuuristen tarpeiden tunnistamisessa ja tunnustamisessa, yhdenvertaisten mahdollisuuksien luomisessa suhteessa kulttuuriperintöön sekä vuoropuhelun vahvistamisessa eri sidosryhmien ja yleisöjen kanssa." Lisäksi kulttuuriperintöstrategiaehdotuksessa tunnistetaan

paikallisen kulttuuriperinnön erityinen merkitys. Paikallisen kulttuuriperinnön tallentamisessa ja välittämisessä museon ja yleisen kirjaston rooli on olennainen: perinteisenä tapana tässä työssä on ollut paikallisaineistokokoelmien ylläpitäminen, mutta kulttuuriperinnön muotojen monimuotoistuksessa käytäntöjen kehittämiseen voi olla tarvetta.

Sivulla 28 toimenpidelinjaukseksi on kirjattu ”kulttuuriperintöä käytetään monipuolisesti”. Kaikki muut lukuun 5.1. kirjatut toimenpiteet ovat kuitenkin edellytyksiä sille, että kulttuuriperinnön monipuolinen käyttö voi toteutua. Sen vuoksi kulttuuriperinnön monipuolista käyttöä voi pitää ennemmin tavoitteena kuin toimenpiteenä. Luvussa erityisen hyvää on tallentamisen ja dokumentoinnin moninaisuuden korostaminen ja uusien menetelmien tärkeyden nostaminen esiin, samoin digitaalinen tallentaminen ja pitkäaikaissäilytys. Tässä on kuitenkin hyvä huomioida, että digitaalisten toimintamallien kehittäminen ja ylläpito edellyttävät investointeja ja rahoitusta niiden ylläpitämiseen.

Kommenttine lukuun 5.2

Luku 5.2. on otsikoitu Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastonmuutos – kestäviä ratkaisuja ja siinä tarkastellaan kulttuuriperintöä osana ekologista kestävyttä. Tavoitteet vuoteen 2030 mennessä ovat: ”Kulttuuriperintötiedolla ja -taidoilla on vauhditettu siirtymistä kohti kestävämpää elämäntapaa; Kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestäväällä tavalla; Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävä toiminnan tiennäyttäjiä; Kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyden tavoitteet on sovitettu yhteen; Kulttuuriperintöarvot ja niiden tarjoamat ratkaisut on otettu huomioon ilmastopolitiikassa.” Kulttuuriympäristöstä puhuttaessa oli huomioitava, että uusi valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia tulisi laatia, sillä edellinen strategiakausi on päättynyt vuonna 2020.

Tavoite ”Kulttuuriperintötiedoilla ja -taidoilla on vauhditettu siirtymistä kohti kestävämpää elämäntapaa” ja toimenpidelinjaus ”Kulttuuriperintöalan toimijat edistävät kestävä elämäntapaa esimerkiksi erilaisia sisältöjä ja tietoa tuottamalla ja välittämällä sekä kulttuuriperintötiedon hyödyntämistä arjen ratkaisuihin” jäävät hieman teoreettisiksi. Mitä tarkoitetaan ilmaisulla ”perinteisiä, kestäviä elämäntapoja ja teknologioita voidaan kehittää, suhteuttaa ja ottaa laajemmin yhteiskunnan käyttöön”? Keiden vastuulla kehittäminen, suhteuttaminen ja laajaan käyttöön ottaminen on?

Tavoitteessa ”Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävä toiminnan tiennäyttäjiä” on nostettu museoalan näkökulmasta tärkeitä kysymyksiä: ”Alan tulee tarkastella kriittisesti ja uudistaa omia käytäntöjään sekä toimintatapojaan ekologisen kestävyden näkökulmasta, vahvistaa tietopohjaa sekä näkyvyyttään kestävä kehityksen toimijana. Esimerkiksi kulttuuriperintöä säilyttävien laitosten toiminnassa tämä tarkoittaa kokoelmien ja aineistojen kartuttamiseen ja säilyttämiseen liittyvien valintojen, arvojen ja toimintatapojen uudelleenarviointia kestävyden näkökulmista. Digitaalisia palveluja ja sisältöjä kehittämällä voidaan parantaa kulttuuriperintötiedon ja palveluiden saatavuutta. Samalla on kuitenkin kiinnitettävä huomiota digitaalisuuden tuottamaan

hiilijalanjälkeen.” Tähän kaikkeen tarvitaan koulutusta, ja toivottavasti sitä vahvistetaan edelleen osana kulttuuriperintöalan koulutuksia.

Sivulle 34 on kirjattu erittäin tärkeä toimenpidelinjaus: “Kulttuuriperintöalan toimijat kehittävät osaamistaan ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja hillintään sekä kiertotalouteen liittyvissä kysymyksissä ja ratkaisuisissa” Toivottavasti toimeenpanosuunnitelmassa ilmaistaan konkreettisesti, mikä taho vastuutetaan tarjoamaan koulusta aiheesta. Viimeisenä toimenpidelinjauksena Kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestäväen toiminnan tiennäyttäjiä -otsikon alla mainitaan ehkä yksi tärkeimmistä kulttuuriperintöä strategiaa koskevista linjauksista: ” Kulttuuriperintöalalle luodaan mittareita, jotka ilmaisevat toiminnan ekologista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä.”. Näiden mittareiden ja seurannan luomisen tulisi koskea koko strategiaa.

Kommenttinne lukuun 5.3

Luvun 5.3. tavoitteissa ja toimenpidelinjauksissa korostuu kasvatus ja oppiminen, mikä on tärkeää. Yleisten kirjastojen, museoiden ja arkistojen rooliksi kulttuuriperintötyössä on strategiaehdotuksessa tunnistettu osuvasti erityisesti kansalaisten yhdenvertaisen kulttuuriperintötietoon pääsyn turvaaminen. Yleisten kirjastojen toimintamallit liittyen kulttuuriperintötietoisuuden kehittämiseen ovat kuitenkin verrattain hajanaisia: resurssien ohjaaminen yleisten kirjaston kulttuuriperintötiedon yhdenvertaista saatavuutta edistäviin kehittämishankkeisiin edistäisi strategian tavoitteiden toimeenpanoa. Kehittämistä olisi luontevaa tehdä muiden muistiorganisaatioiden, kuten museosektorin, kanssa.

Tähän liittyen uusia mahdollisuuksia tarjoaa mm. muistiorganisaatioiden yhdessä Kansalliskirjaston johdolla toteuttama Finna-verkkopalvelu. Käytännössä merkittävä osa suomalaisista tarvitsee tukea ja opastusta löytääkseen nämä mahdollisuudet – yleisillä kirjastoilla on yhtäältä laajan asiakaskuntansa sekä toisaalta osaamisensa ja perustehtävänsä puolesta hyvät edellytykset ottaa tätä roolia. Resursseja kohdennettaessa on hyvä huomioida, että tiedon tuotanto Finnaan syntyy pääosin muiden organisaatioiden toimesta kuin Kansalliskirjaston.

“Keskeisen kansallisen digitaalisen kulttuuriperintöaineiston pitkäaikaisesta ja pysyvästä säilyttämisestä huolehditaan.” (s. 41) Digitoinnin, digitaalisen kulttuuriperinnön ja pitkäaikaissäilytyksen näkökulmien nostaminen on tärkeää ja onnistunut hyvin. Kuitenkin toivottavaa on, että pitkäaikaissäilytyksen mahdollisuus tarjotaan laajasti digitaalisen kulttuuriperinnön tuottajille, ei pelkästään tässä mainitun keskeisen kansallisen digitaalisen kulttuuriperinnön osalta. Kun puhutaan kulttuuriperinnöstä omana ja yhteisenä (5.1), nousee kysymys siitä, kuka määrittelee, mikä on keskeistä kansallista kulttuuriperintöä tai kenen tai keiden kulttuuriperintö on keskeistä kansallista perintöä.

Kulttuuriperinnön tutkimus on monitieteistä ja kansainvälistä ja sen tuloksia hyödynnetään laajasti” (s. 40) on tärkeä tavoite. Tekstissä puhutaan oikeasta tiedosta: ”Tutkimus tarjoaa syvällistä ja oikeaa tietoa omasta ja muiden historiasta ja kulttuuriperinnöstä, lisää ymmärrystä ja omistajuutta ja tuo

kulttuuriperintötietoa lähemmäs jokaisen arkea.” Voisiko lauseesta sanan oikea (oikeaa tietoa) korvata tutkimukseen perustuvaa tietoa tai faktaan perustuvaa tietoa. Tieteellinen tieto kun ei esittäydy lopullisen totuuden vaatimuksin vaan se tarkentuu ja saattaa muuttua ajan kuluessa tutkimuksen myötä.

Kommenttine lukuun 5.4

Luvussa 5.4 Kulttuuriperintö ja talous – kestävästi ja luovasti asetetaan tavoitteeksi, että kulttuuriperintö tunnustetaan yhteiskunnan pääomana, joka nähdään enemmän voimavarana kuin kulueränä. Nyt lausunnolla olevassa strategiaehdotuksessa kulttuuriperinnön vaikutus talouteen eri näkökulmista on nostettu hyvin esille alkaen siitä, että kulttuuriperintö on pääomaa, josta tulee huolehtia pääoman arvon säilyttämiseksi ja kehittämiseksi.

Sivulla 44 todetaan ”Perinteisten rahoitusmuotojen ja avustusten rinnalle kehitetään uusia, kannustavia rahoituskeinoja, jotka edistävät julkisen ja yksityisen sektorin yhteistä vastuunkantoa kulttuuriperinnöstä.... Yksityisen sektorin investointien lisäämiseksi tulisi selvittää myös esimerkiksi verotuksellisten kannustimien kehittämistä.” Rakennetun kulttuuriympäristön näkökulmasta yksi kannustava rahoituskeino voisi olla mm. asemakaavalla suojeltujen rakennusten kiinteistöveron kohtuullistaminen, koska kaavamääräykset asettava tiukkojakin määräyksiä kyseisten rakennusten korjauksille ja kustannukset normaaliin korjausrakentamiseen ovat usein huomattavasti korkeammat kuin ilman suojelumerkintää olevien rakennusten peruskorjaus.

Tulevassa toimeenpanosuunnitelmassa toimenpiteenä tärkeää olisi erityisesti kulttuuriperinnön taloudellisten vaikutusten seurannan kehittäminen.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Luku 6 tiivistää lyhyesti strategian yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia. Kulttuuriperintö yhteiskunnallisena voimavarana ei ole uusi, vaan se on jo aiemmin tunnustettu monella eri taholla, joten ministeriötasoisena kulttuuriperintöstrategian merkitys lienee tavoitteiden ja toimenpiteiden virallisessa tunnustamisessa, pelkkä tunnustaminen ei vielä riitä kuten strategiassakin todetaan: ”Tavoitteiden toteuttaminen edellyttää, että koko yhteiskunta kantaa vastuuta kulttuuriperinnöstä, sen säilyttämisestä, suojelemisesta, dokumentoinnista ja hyvästä hoidosta.”

Taloudellisia vaikutuksia on hyvä arvioida tarkemmin toimeenpanosuunnitelmassa. On tärkeää, että kulttuuriperinnön taloudelliset ulottuvuudet eri näkökulmista huomioidaan, sillä juuri talouden ja kulttuuriperinnön leikkauspisteeseen liittyy usein eturistiriitoja erityisesti kulttuuriympäristökysymyksissä.

Strategian tavoitteet ovat sopivan kunnianhimoisia. Riskinä on, että ne jäävät saavuttamatta resurssien puutteen vuoksi. Toimenpiteitä konkretisoimalla yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset voisivat olla varmemmin saavutettavissa.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

Luvussa 2 sivulla 12 kulttuuriperinnön määritelmään voisi lisätä jatkuvuuden. Kuten määritelmässä mainitaan, kulttuuriperintöä siirretään eteenpäin tuleville toimijoille ja sukupolville. Jatkuvuus on muutoksen lisäksi keskeinen kulttuuriperinnön piirre.

Luvussa 3 tarkastelu ei ole yhteismitallista muihin lukuihin verrattuna. Luku alkaa kielellisesti monimuotoisesta yhteiskunnastamme, jonka jälkeen kahdella lauseella kerrotaan, että kulttuuriperintöä ja tietoa on tallennettu muun muassa kirjastoihin, arkistoihin ja museoihin, ja että kulttuuriympäristöön kuuluu rakennushistoriallisia ja arkeologisia kohteita ja maisemia. Tämän jälkeen kuusi laatikkotekstiä, joissa kuvataan pääasiassa valtiotasolla olevia organisaatioita suhteellisen tarkasti.

Museovirasto kulttuuriympäristöä käsittelevästä laatikon tekstistä muodostuu käsitys, että Museovirasto hoitaisi Suomen rakennushistorialliset ja arkeologiset kohteen. Tämä käsitys vahvistetaan sivulla 18. ”Museovirasto vastaa viranomaisena muun muassa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön, arkeologisen kulttuuriperinnön ja rakennusperinnön sekä kulttuuriomaisuuden suojelusta.” Tosiasiassa Museovirasto on siirtänyt suuren osan kulttuuriympäristöön liittyvistä suojelu- ja ylläpitotehtävät hoidettavaksi alueellisille vastuumuseoille, joista pääasiassa vastaavat kunnat. Yleensäkin kunnat kulttuuriperintöalan toimijoina käsitellään suppeasti lähinnä palveluiden näkökulmasta kuvattuina. Verrattuna Museoviraston vastuiden kuvauksiin esim. alueellisen vastuumuseon tehtäviä tai vastuita ei mainita strategiassa lainkaan.

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Erillisen toimeenpanosuunnitelman laatiminen on tärkeää strategian terävöittämisen, jalkauttamisen ja siihen sitoutumisen näkökulmasta.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Strategian toimeenpanosta vastaaville toimijoille pienimuotoisia työpajoja, joiden tulosten perusteella laaditaan toimeenpanosuunnitelma.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Espoo vastaa Kulttuuri yhteistuumin kuntien kulttuuritoiminnan valtakunnallisesta kehittämistehtävästä, jota rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Verkotamme kunta-alan toimijoita, jaamme tietoa sekä toimimme yhteyspisteenä kuntien kulttuuritoiminnan kehittämiseksi. Kulttuuria yhteistuumin toimintatapoja ovat muun muassa kuntavierailujen järjestäminen kulttuurialan ammattilaisille eri teemoista ja säännöllisten verkossa järjestetyt aamukahvit, joissa jaetaan tietoa hyvistä toimintamalleista. Yhteistuumin uutiskirje tavoittaa laajasti kuntien

kulttuuripalveluista vastaavia henkilöitä ja monissa kunnissa he ovat myös keskeisiä tahoja kulttuuriperintöstrategian saamiseksi käytännön toimenpiteiksi ja palveluiksi.

Espoon kulttuurin tulosityksikkö on käytettävissä ja mielellämme olemme mukana siinä strategian käytännön toimeenpanotyössä, joka liittyy kunnissa tehtävään työhön.

Tommila Vera
Espoon kaupunki

Henttonen Maarit
Espoon kaupunki - Kulttuurin tulosityksikkö